

כנס הדוקטורנטיות-ים החמישי

המחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה

אוניברסיטת בן גוריון בנגב

יום רביעי, 10.06.2020

9:45-17:45

ועדה מארגנת: ליאור אלפנט, לימור חן, נעמן טל ולב גרינברג

תוכן עניינים

3.....	לויז הכנס ולינקים להרצאות ב-ZOOM
5.....	תקצירים
5.....	מושב ראשון, דת בהקשרים מפתיעים
8.....	מושב שני, אקטיביזם
11.....	מושב שלישי, ייצוג וייצוגים
14.....	מושב רביעי, מרחב

לו"ז הכנס ולינקים להרצאות ב-ZOOM

מושב ראשון: דת בהקשרים מפתיעים

יו"ר: לימור חן

לינק: <https://zoom.us/j/92179556382>

9: 45 – כניסה למושב

10: 00-11: 30 – מהלך המושב:

גוון צרויה – נשים חרדיות פורצות דרך: מנהלות ויזמיות חרדיות בארגוני עבודה, המובילות שינוי במעמד האישה החרדית ובחברה החרדית בישראל.

עזרי עמרם – כשרות בישראל - לא ליהודים בלבד.

לירון מייזלס-בהרב – "אני קוראת לזה יזמות מתקנת": נשים חרדיות יזמיות בעידן הניאו-ליברלי.

מתדיין: פרופ' גיקי פלדמן

מושב שני: אקטיביזם

יו"ר: פרופ' לב גרינברג

לינק: <https://zoom.us/j/91662771021>

11: 30 – כניסה למושב

11: 45-13: 15 – מהלך המושב:

לימור חן – בין חיים למוות: פרפורמנס של גוף החיה באקטיביזם הטבעוני.

ליאור אלפנט – יוצרות שינוי: פרקטיקות של נשים בתעשיית הקולנוע לשינוי מצבן.

שירה ריבנאי בהיר – תיאוריה של אנונימיות קולקטיבית.

מתדיינת: ד"ר יפעת גוטמן

13: 15-14: 15 - הפסקה

מושב שלישי: ייצוג וייצוגים

יו"ר: נעמן טל

לינק: <https://zoom.us/j/93944830911>

14:15 – כניסה למושב

14:30-16:00 – מהלך המושב:

שרון רוטשילד – פוסטמודרניזם בשירות הניאו-ליברליזם: עשר טקטיקות של יצירת תודעה כוזבת לגבי יחסי-העבודה בסדרה 'בוס בהסוואה'.

בשמת בר-נדב – ייצוג קולקטיבי, סנגור ואוטונומיה בארגונים של ולמען אנשים במגוון האוטיסטי: המקרה של תיקון חוק הכשרות המשפטית והאפטרופסות.

יריב מוהר – אוריינות, אקטיביזם ופלגנות בוועד עובדים דו-לאומי.

מתדיינת: פרופ' ניצה ברקוביץ

מושב רביעי: מרחב

יו"ר: ליאור אלפנט

לינק: <https://zoom.us/j/99340410108>

16:00 – כניסה למושב

16:15-17:45 – מהלך המושב:

אורטל דרך – 'בגבולות המשחק': המרחב היצירתי בגני משחק ציבוריים.

שירי לוינס – אמהות בקונפליקט (בשיתוף פרופ' ניצה ברקוביץ).

נעמן טל – תיאולוגיה פוליטית והמאבק האלים על הקרקע: המקרה של הפעלת הסיירת הירוקה, 1976-1980.

מתדיין: פרופ' ניר אביאלי

תקצירים

גושב ראשון, דת בהקשרים מפתיעים

גוון צרויה – נשים חרדיות פורצות דרך: מנהלות ויזמיות חרדיות בארגוני עבודה, המובילות שינוי במעמד

האישה החרדית ובחברה החרדית בישראל

בהתבסס על ראיונות עם כ- 30 מנהלות ויזמיות חרדיות בישראל, יאפיין המחקר את דמותן של "נשים חרדיות פורצות דרך"; נשים אקדמאיות, הפועלות בהצלחה בארגוני עבודה בחזית הכלכלה והעשייה החברתית בישראל, ומפלסות את הדרך לנשים חרדיות נוספות תוך שהן מגדירות מחדש את מעמד האישה החרדית. המחקר מניח כי כניסתן של נשים חרדיות לשוק העבודה הכללי בעשור האחרון, רכישת השכלה אקדמית ועבודה בארגונים משלבים ותחרותיים, חושף את הנשים החרדיות לאתגרים וקונפליקטים בין-תרבותיים, התורמים לשינויים תפיסתיים וערכיים ולהפיכת הנשים לסוכנות שינוי, כאשר חלק קטן מקבוצה זו מעז לפרוץ דרך בצורה משמעותית. המחקר בוחן את אופני התפתחותן של הנשים פורצות הדרך ואת דרכי פעולתן כמאתגרות הבניות מסורתיות של עבודה-משפחה, כפמיניסטיות המובילות שינוי בחברה החרדית.

המחקר מבוצע בעזרת שיטת מחקר איכותנית-נרטיבית עם נקודת מבט פמיניסטית, ובאמצעות שימוש בניתוח תמתי של הראיונות חושף את סיפורן של הנשים, מאפייניהן המשותפים ובוהן האם על פי דעותיהן, מעשיהן והאידיאולוגיה שלהן הן אכן "פורצות דרך" גם בעיני עצמן וכפי שלדעתן רואים אותן, וכיצד הן מפרשות הגדרה זאת ביחס לתחומי פעילות תעסוקתיים, חברתיים ופמיניסטיים.

המחקר בודק האם בניגוד לאבחנה החילונית/ציבורית המקובלת בין "נשות קריירה" ל"מנהיגות חברתיות", פריצת הדרך בקרב נשים חרדיות מתבטאת בשילוב שני התחומים - באופן המשלב פרופילים שונים של פעילות, וכן שינוי בתוך שימור, כחלק מפריצת הדרך.

המחקר יתרום להבנת התמורות החלות בחברה החרדית בישראל: במשפחה, בקהילה, במעמד האישה החרדית תוך בחינה של התפתחות הפמיניזם החרדי בישראל. המחקר אף יבחן את מידת שייכותן והשפעתן של "פורצות הדרך" על קבוצת "החרדים המודרניים", המשלבת בין סגנון חיים ישראלי-מודרני ועדכני לחרדיות.

גוון צרויה : gavantzr@gmail.com

עזרי עמרם – כשרות בישראל - לא ליהודים בלבד

מושג הכשרות בישראל הוא דינמי ומבטא דברים שונים לאנשים שונים. סוגיית כשרות המאכלים במרחבי אוכל בישראל הינה מרכזית ומהווה זירת מאבק של קבוצות שונות סביב דמותה ואופייה של ישראל. ההרצאה תעסוק באופן שבו בעלי עסקי אוכל פלסטינים בישראל תופסים את מושג הכשרות ובאופן שבו תפיסה זו משפיעה על המאכלים שנמכרים ונצרכים במרחבי אוכל ביישובים הפלסטינים.

אבקש לטעון כי בעלי עסקי אוכל פלסטינים בישראל לוקחים חלק במשא ומתן סביב מושג הכשרות ומבטאים בכך את השתתפותם הפעילה בעיצוב והגדרה מחדש של התרבות הישראלית. אמחיש טענה זו על ידי הצגתם של שלושה דפוסי פעולה שמבטאים רמות שונות של התאמת מאכלים מקומיים לחוקי הכשרות היהודיים.

עזרי עמרם : azri.amram@gmail.com

לירון מייזלס-בהרב – "אני קוראת לזה יזמות מתקנת": נשים חרדיות יזמות בעידן הניאו-ליברלי

בשנים האחרונות ניכרת עלייה משמעותית בשיעור הנשים החרדיות העובדות, המהוות את אחד מעמודי התווך של החברה החרדית, כאשר הן מקיימות בתוכה תפקיד כפול: כאמונות על גידול הילדים וצרכי הבית וכמפרנסות העיקריות של המשפחה החרדית. בעוד שרובן מוצאות את פרנסתן כשכירות בשוק התעסוקה, חלק מהן פונות לתחום היזמות העסקית הזעירה. תופעה זו איננה צומחת מעצמה; היזמות הזעירה הועלתה על ידי המדינה כפתרון לתעסוקה בקרב אלו המתקשים להשתלב בשוק העבודה, ובעיקר עבור נשים מקבוצות שוליים. כחלק מכך, המדינה ומנגנוניה השונים מספקים תכניות סיוע ומימון שמטרתן להעניק כלים לנשים לשם הקמת עסק.

בהקשר זה נראה כי קבוצת הנשים החרדיות, על ההטרונגיות שבה, הופכת למעניינת במיוחד שכן השיח היזמי המתעורר בקרבה לאחרונה עומד בניגוד לשיח הפטריארכלי-הלכתי המאפיין את הקהילה החרדית אליה היא משתייכת. מתוך כך, עשוי להיווצר קונפליקט מורכב, ערכי ומגדרי: בהיבט הערכי, זהו קונפליקט הנטוע בהתנגשות בין החתירה לרווח אישי וכלכלי ובין ערכים הלכתיים של הסתפקות במועט וקידוש לימודי התורה, ואילו בהיבט המגדרי, קונפליקט זה עשוי להתבטא ביכולתה של היזמת החרדית להגדיר מחדש את תפקידיה במרחב הציבורי של שוק התעסוקה אל מול תפקידיה במרחב הפרטי של הבית וגידול הילדים.

בהתבסס על 28 ראיונות סיפורי-חיים ותצפית משתתפת בקבוצת נטוורקינג עסקית, אבקש לטעון כי יזמות חרדיות מעניקות לפעולותיהן משמעות של תיקון ומתבוננות על עשייתן דרך פריזמה של "יזמות מתקנת". תיקון זה הינו תולדה של הניסיון לפרוץ את חומות הצמצום בתוכן גדלו והוא אבן היסוד בפועליהן – בין אם הן בחרו בעצמן ביזמות כאפשרות פרנסה ובין אם זו נכפתה עליהן מכורח המציאות. היזמות המתקנת מאפשרת להן עיסוקים חדשים שאינם "הוסללו" עבורן במוסדות הלימוד החרדיים והגשתם לקהילה תוך עריכת התאמות לאופייה, כמו גם מאפשרת לשנות את היחס לכלים טכנולוגיים שונים, הזוכה לרוב לגינויים בחברה החרדית. תחת תפיסת היזמות המתקנת נראה כי יזמות חרדיות מקיימות שיח ניאו-ליברלי המתאפיין בחתירה לרווח כלכלי, מימוש ופיתוח אישי לצד שיח דתי-אקטיביסטי המבקש לאזן את הצמצום וההגבלות של החברה החרדית ולהתאימם לעידן הנוכחי.

לירון מייזלס-בהרב: Lironbah@post.bgu.ac.il

לימור חן – בין חיים למוות: פרפורמנס של גוף החיה באקטיביזם הטבעוני

כיצד בא לידי ביטוי פרפורמנס של גוף החיה הלא אנושית במאבק חברתי? מהן ההשלכות של פרפורמנס זה? ואיך כל אלה מעצבים את היחסים שבין אנשים לבין חיות לא אנושיות?

מחקרי עוסק במשמעויות ובפרקטיקות של האקטיביזם הטבעוני במרחב הציבורי בישראל, המונע משיקולים מוסריים ומתקיים בעיקר למען בעלי החיים. עם כניסתי לשדה הבחנתי בפרפורמנס של האקטיביסטים אשר כלל, בין היתר, מיצגים בהם ניסו הפעילים, באמצעות גופם, לדמות את הגוף של בעלי החיים. יחד עם זאת, הגוף האנושי החי במרחב לא היה היחיד שהופיע בשדה המחקר. לצידו הופיע גופם של בעלי החיים הלא אנושיים שנכח בשדה הן באופן סימבולי, באמצעות תמונות, סרטונים, קולות ושיח; והן באופן ממשי, לרוב באמצעות גופם המת או חלקים מגופם שנלקחו מתעשיות המזון מן החי, והובאו אל זירת ההתרחשות האקטיביסטית.

המשמעויות שאנו נותנים לגוף החיה הלא אנושית עשויות להיראות כ"טבעיות", אולם הן מופיעות בתוך סט של יחסי כוח מובנים תרבותית, נוצרות על ידי אנשים ויכולות להשתנות (DeMello, 2014). במהלך ההרצאה אתמקד בשלושה אופנים בהם גוף החיה בא לידי ביטוי בשדה המחקר: הגוף החי, הגוף הסובל והגוף המת, תוך התייחסות להיבטים מתודולוגיים, אמפיריים ותיאורטיים. אבקש לטעון כי גוף החיה הלא אנושית המוצג לרוב באמצעות סבל ומוות מהווה סוכנות משמעותית לצד גופם החי של האקטיביסטים; וכי פרפורמנס זה של הגוף, מנסה לשנות את מערך יחסי הכוח בחברה, וליצוק לגוף החיה משמעות חדשה. בתוך כך, אתייחס לאופן שבו הפרפורמנס של גוף החיה במרחב הציבורי, המהווה את קידמת הבמה של החיים החברתיים, מלמד על הגבולות שבין האנושי ללא אנושי, בין לכלוך (פיזי ומוסרי) לבין טוהר, ובין המוסתר לגלוי. פרפורמנס זה חותר בעיקר תחת התפיסה הסוגנית השלטת שבה אנשים הם מעל בעלי חיים, והמין הביולוגי מהווה את ההבדל שבין חיים למוות.

לימור חן: limorche@post.bgu.ac.il

ליאור אלפנט – יוצרות שינוי: פרקטיקות של נשים בתעשיית הקולנוע לשינוי מצבן

כיצד פועלות נשים בתעשיית הקולנוע על מנת לשפר, לשנות, ולעיתים רק לשרוד, בתחום גברי כל כך?

מחקרי עוסק במנגנוני אי שוויון מגדרי בשדה הקולנוע בישראל: שדה בתנועה, עתיר מאבקים בין שימור לשינוי, שהנשים הפועלות בו לא רק מושפעות ממנו, אלא משפיעות עליו. במסגרת המחקר אני מתמקדת באקטיביזם ובדרכי הפעולה של הנשים הפועלות בשדה, בדרכן לשפר, לשנות, ולעיתים "רק" להמשיך ליצור, ובעיקר להתפרנס.

תעשיית הקולנוע בישראל היא תעשייה ממוגדרת וגברית מיסודה, כאשר גברים שולטים לא רק מספרית, אלא גם בתקציבים ובתכנים. ובכל זאת, בשנים האחרונות, חלה עלייה במספרם המוחלט של הסרטים שנעשו על ידי נשים: מסרט או שניים בשנה לפני שנת 2000, לשישה עד שמונה סרטים במוצע בשני העשורים הראשונים של המאה ה-21. עלייה זו הובילה לגישה הרווחת בין מבקרי הקולנוע על כך שמדובר ב"גל נשי", או "פריחה" – מונחים שמרמזים על עלייה שרירותית, חסרת בסיס היסטורי, והבניית הסרטים שבוימו על ידי נשים כז'אנר נפרד. בהרצאה זו אבקש לעסוק בנשים בתעשיית הקולנוע בישראל כשחקניות חברתיות (social actors), בעלות סוכנות (agency), שפעולותיהן משפיעות על השדה, ועל אלו שפועלות ופועלים בו. ההרצאה תתבסס על שני צירים תאורטיים עיקריים: התאוריה הניאו-מוסדתית (New Institutional Theory), תוך התמקדות במושג "יזמות מוסדתית" (Institutional Entrepreneurship), המשמש מסגרת לניתוח מבנים ומוסדות, וככלי בבחינת פעולותיהן של הנשים בשדה; וגישת "אקטיביזם במדיה" (Media Activism), המשמשת כמסגרת וככלי לניתוח אקטיביזם בתחום, ומסייעת לחשוף את החסמים והמגבלות – אך גם את דרכי הפעולה והשינוי.

במסגרת המחקר ראייתי עשרות נשים יוצרות בתפקידים שונים בתעשייה, ולמרות שהמחקר עדיין בעיצומו, אבקש לחשוף כאן חלקים ממנו, המראים דוגמאות שונות לפרקטיקות שמפעילות היוצרות: במאיות, צלמות, מפיקות ותסריטאיות. החלק הראשון של ההרצאה ייתן רקע קצר על השדה, החלק השני יתמקד בפרקטיקות השונות, ולבסוף אאסוף את המסקנות ואדון בעתיד - לאן פנינו מועדות? בעוד המחקר הקיים בנושא עוסק בעיקר בצפון אמריקה ובשנות השישים והשבעים של המאה הקודמת, הרצאה זו תראה כי לנשים בתעשייה מקום של כבוד בהיסטוריה של הקולנוע בישראל.

ליאור אלפנט: lior.elephant@gmail.com

שירה ריבנאי בהיר – תאוריה של אנונימיות קולקטיבית

ההרצאה מציגה מסגרת תיאורטית של אנונימיות קולקטיבית תוך התמקדות בפרקטיקות של הסתרה וחשיפה בשדה האקטיביזם הדיגיטלי.

המונח אנונימיות וההתייחסות לאנונימיות במרחב הדיגיטלי נידונו לרב ביחס למרחב הפרטיות ולטכנולוגיות המעקב. בזיקה לכך נידונו גם האמצעים של יוזמות מחאה לעצב ולשבש מנגנונים אלו. כך לדוגמה יכולתם של מפגינים ומוחים לחמוק מאיתור ומעקב על ידי השלטונות כמו גם פעולתם של האקרים (פצחנים). לצד זאת, ישנו מגוון רחב של פרקטיקות, מוטיבציות וזירות בשדה האקטיביזם הדיגיטלי אשר אינן ניתנות להבנה מפרספקטיבה זו.

באמצעות מיקום המושג אנונימיות בשדה הסוציולוגי של סוד וסודיות (Simmel 1906; Goffman, 1950; Foucault, 1980; Lowry, 1980), תורם המודל התיאורטי להבנת התופעה בשלושה ממדים: ראשית האנונימיות אינה נתפסת כרכיב של היחיד (בלבד) אלא של הקבוצה. באופן זה, היותה של זהות היחידים גלויה אינה בהכרח שוללת את האנונימיות הקולקטיבית. כך לדוגמה כאשר האנונימיות מובנת דרך מסמן או סמל. שנית, האנונימיות אינה בעלת תוכן מהותני א-קונטקסטואלי. היא מובנת ביחס לקבוצה ולמסגרת התרבותית- חברתית בה היא מונכחת. כך לדוגמה, השימוש במסכה עשוי להיות מסמל של שייכות או קריאת תיגר. האנונימיות במקרה זה אינה טשטוש הזיהוי כי אם פלטפורמה להנכחת נראטיב כביטוי של כוח. שלישית, האנונימיות אינה רצף לינארי אשר תחילתו בהסתרה וסופו בחשיפה. על פני זאת, ביטויי ההסתרה והחשיפה באקטיביזם דיגיטלי מאפשרים לשפוך אור על אופייה הביצועי (performance) של האנונימיות על פי מודל זה מובנת באמצעות מגוון שימושים בידע (knowledge practices). מכאן, שבניגוד לרוב הספרות, האנונימיות אינה מתייחסת רק לקבוצות המבקשות לטשטש היבטים החושפים את הנראות או הזהות שלהם. על פני זאת, תחת המסגרת התיאורטית של אנונימיות קולקטיבית ניתן לנתח יוזמות המבקשות להסיר את מעטה האנונימיות שהוטל עליהן או על אחרים.

בהרצאה זו יידון אופן יישום המודל התיאורטי של אנונימיות קולקטיבית באמצעות ניתוח זירת האקטיביזם הדיגיטלי. ניתוח כ-100 יוזמות וקבוצות ברחבי העולם אשר עשו שימוש בפרקטיקות הסתרה וחשיפה, על פי מודל זה ניתן לזהות רפרטואר של כחמישה מכניזם הנבדלים בסובייקט האנונימיות, במידת יכולת הבחירה ובמנגנון הכוח המיושם.

שירה ריבנאי בהיר: rivnaiba@post.bgu.ac.il

שרון רוטשילד – פוסטמודרניזם בשירות הניאו-ליברליזם: עשר טקטיקות של יצירת תודעה כוזבת לגבי

יחסי-העבודה בסדרה 'בוס בהסוואה'

לאורך ההיסטוריה שימשו תקשורת ומידע מקור לכוח, לשליטה ולשינוי חברתי; הסיבה לכך הינה שהמאבק החברתי הבסיסי ביותר מתנהל בתוך ראשם של אנשים. המחקר שאציג עוסק בשיח תרבותי המתחולל בטלוויזיה ומטמיע תפיסות, נורמות וערכים קפיטליסטים בכדי לאפשר את המשכיותה של המערכת הקפיטליסטית הניאו-ליברלית השלטת. **המאבק על התודעה** הינו שדה הקרב בו מנהל הקפיטליזם הנאו-ליברלי מאבק על השיח אודות עקרונותיו והשפעותיו החברתיות, מתוך רצון לשמור על לגיטימציה ולמנוע שינוי.

גוף המחקר הקיים מצביע על כך שהטלוויזיה הבידורית משפיעה על עיצוב התפיסות הערכיות-חברתיות של צופיה ויתרה מכך, על כך שהטלוויזיה מציגה מסרים התומכים בתפיסות של מערכת הערכים הקפיטליסטית, מחזקים את השיטה הקיימת ומשרתים בעקיפין את האינטרסים של בעלי ההון והכוח.

המחקר שאציג בכנס הדוקטורנטים מקבל כהנחת עבודה את שתי הטענות ומנתח **באיזה אופן** מתבצעת מניפולציה תרבותית שמקדמת אינטרסים קפיטליסטים ובאילו טקטיקות היא משתמשת.

דרך פיענוח דימויים, שיח וייצוגים אבחן אחת לאחת עשר טכניקות בהן מייצר השיח הטלוויזיוני של הסדרה 'בוס בהסוואה' תודעה-כוזבת אודות מערכת יחסי-העבודה ו'מחנך' את הצופה לקבלם כטבעיים, חיוביים ונטולי אלטרנטיבה. הסדרה מתיימרת לעסוק ביחסי עובד-מעביד אמיתיים, כאלו המכילים קונפליקט, אך נתונה בו-זמנית לעריכה קפדנית של גורמים נסתרים מן העין. השילוב הזה בין 'אמת' ו'כוחות נסתרים' מהווה פלטפורמה מרתקת לניתוח המניפולציות הקיימות בשיח אודות המערכת הכלכלית השלטת.

במחצית הראשונה של הניתוח אראה כיצד הערכים שמקדמת הסדרה במוצהר מקדמים את האינטרס הקפיטליסטי: **ערך העבודה** – העבודה היא מכשיר לגאולה והגשמה אישית; **שוויון אוניברסלי בין בני האדם**; **אחריות אישית של האינדיבידואל למצבו, וערכי המשפחה** ובהכללה, מחויבות לאומית. במחצית הנותרת של הניתוח אפנה לפיענוח הטכניקות והמניפולציות המשמשות ליצירת תודעה-כוזבת אודות מהות יחסי-העבודה: פרוטוטיפ המעסיק, פרוטוטיפ הפועל 'הנכון', דמיון בין המעסיק והפועל, הפורמט הקרנבלי של היפוך התפקידים, תפקיד הקריינות, תפקיד הלקוחות, הפאטליזם של יחסי העבודה, תפקיד הענקת הפרסים, והדגשות של הרקע הפרטי לעומת המערכת.

המסקנות יצביעו על המאפיינים הפוסטמודרניסטים הבסיסיים ביותר - התמקדות בנראטיב האישי, ריבוי קולות שווי-ערך וטשטוש קטגוריות – ככלים תרבותיים של ייצור תודעה כוזבת בשירות הניאו-ליברליזם. האתיקה הפוסט-מודרנית מקיימת את הקפיטליזם הניאו-ליברלי בתקשורת ההמונים הפופולרית, במסווה של בידור.

שרון רוטשילד: Sharon.rc.ac@gmail.com

בשמת בר-נדב – ייצוג קולקטיבי, סנגור ואוטונומיה בארגונים של ולמען אנשים במגוון האוטיסטי:

המקרה של תיקון חוק הכשרות המשפטית והאפטרופסות

המחקר הנוכחי מבקש לאתגר את ההנחה המקובלת, שארגונים חברתיים "מייצגים" את "הציבור" "שלהם". בדיקה אמפירית בוחנת מיהם הציבורים הרלבנטיים, וכיצד הארגון מייצג אותם? מנותחים הפערים בין אידיאולוגיה קולקטיבית ודמוקרטית ופרקטיקות מבלדות של יחסי כוח בין קבוצות סטטוס וסקטורים, בדגש על מלכודת המייסדים.

בעשורים האחרונים קמו ארגונים ועמותות של ועבור אנשים עם מוגבלויות ובני-משפחותיהם, שמשמשים ב"מומחיות מהשדה" לשם תמיכה הדדית, שיפור בשירותים ובנגישות וסנגור.

בתוך קהילת האוטיזם, שאלות ההשתייכות, הזהות והייצוג הקולקטיבי הפכו למוקד מחלוקת בין ארגונים של ולמען אוטיסטים, עם המשגות מתחרות של אוטיזם כלקות לעומת אוטיזם כשונות נירולוגיות. הפיצול בין הארגונים מודגם באמצעות סוגיית המעבר מאפטרופסות לקבלת החלטות נתמכת ומעורבות הארגונים בתיקון חוק הכשרות המשפטית והאפטרופסות. סוגיה זו מדגימה יחסי כוח וייצוג יתר/חסר של קבוצות-סטטוס בארגון.

שיטות המחקר הינן ראיונות פתוחים-למחצה עם בעלי העניין השונים, תצפיות משתתפות וניתוח מסמכים. המחקר בוחן את העמדות של אוטיסטים, הורים ונושאי משרה בארגונים של הורים ושל אוטיסטים. נבדקות הנחות-היסוד שלהם בהמשגת אוטיזם וכיצד מתבטאת עמדתם ביחס לסוגיית הכשרות המשפטית וביחס לתהליכי החקיקה ומימוש החוק.

למחקר זה נודעת חשיבות והוא עשוי לתרום לצמצום תהליכי סטיגמטיזציה ולהבטחת הזכות של אנשים עם מוגבלות לקבלת החלטות. המחקר עשוי לקדם מתן ביטוי לקולם המוחלש של אנשים עם מוגבלות, השפעת ארגוני החברה האזרחית על מדיניות בעניינם של הציבורים אותם הם מייצגים, והגדלת ההשפעה של קבוצות מודרות על עמדות חברתיות אודותיהן.

בשמת בר-נדב : bosmatbn@gmail.com

יריב מוהר – אוריינות אקטיביזם ופלגנות בוועד עובדים דו-לאומי

הפייפר שאני מבקש להעביר עוסק במתחים פנימיים בתוך ועד עובדים של נהגי אוטובוס בחברת התחבורה הציבורית "קווים"; ועד בו פעילים נציגים יהודים ופלסטינים ממוז' ירושלים ורחבי ישראל. השאלות העיקריות בבסיס המחקר הן אילו תהליכי מיסגור ויצירת משמעות מניעים את אותם מתחים פנימיים, ומה עיצב את המיסגור הזה.

באמצעות תצפית משתתפת וראיונות חצי-מובנים אני מוצא כי למרות הרכבו הדו-לאומי של הוועד, המתחים הפנימיים בו כלל לא נחתכים על בסיס אתנו-לאומי (גם לא לנוכח ניסיונות של הנהלת החברה לעורר מתחים כאלו). להבדיל המתחים מונעים מהבדלי ידע וניסיון; על בסיס מה שאני מכנה כ"אוריינות אקטיביזם" – דהיינו המידה בה השחקנים מכירים את שדה מאבקי העובדים בו הם פועלים והתנסו במסגרתו. כך יוצא שמלווי הוועד מטעם ארגון "כוח לעובדים" וחברי צוות המשא ומתן עם ההנהלה של הוועד נמצאים שניהם בפלג אחד, שאוריינות האקטיביזם שלו נרחבת. פלג זה מקדם "גישה מורכבת" – תזמור של אמצעים מיליטנטיים כמו גם דיאלוג וכלים משפטיים, והכל "בתזמון הנכון". לעומתם הנציגים מן השורה, המעורים פחות במאבק (אוריינות אקטיביזם מצומצמת), מקדמים "גישה אגרסיבית-מיידית" המבקשת לפעול באופן קונפליקטואלי כאן ועכשיו. המתחים הפנימיים נבנים ומנוסחים סביב הפער בין הגישות.

אבל בעוד שנדמה כי הגישה האגרסיבית-מיידית רחוקה מרציונליות אינסטרומנטלית, ניתוח מעמיק יותר מגלה כי היא משמשת גם ככלי מחושב של הנציגים לשם גיוס תמיכה מצד הנהגים – היא איננה בגדר התפרצות רגשית ותו לא. במילים אחרות: גישה זו היא קודם כל כלי להנעה לפעולה ושיקום לגיטימציה. בעוד שהמטרה אותה מקדמים ביומיום המלווים מכוח לעובדים וצוות המו"מ נוגעת להישגים מול ההנהלה, הנציגים זקוקים, ראשית כל, לתמיכה מהנהגים החברים בוועד שסבלנותם קצרה ואמונם דל ומעורער. מכאן שתהליכי המיסגור של המתחים הפנימיים בוועד נסמכים במקרה זה על שני היבטים: מידת אוריינות האקטיביזם מחד והיעדים האסטרטגיים המידיים מאידך.

מכאן ניתן להבין כיצד פלגנות (factionalism) במאבקים חברתיים מושפעת מגורמים הקשורים לרפרטוארים תרבותיים שגורים, לידע מעשי ולפוזיציה ארגונית, ולא רק לזהות קולקטיבית, פוליטיקת זהויות/פוליטיקה של הכרה או פערים באינטרסים מעמדיים.

יריב מוהר: yarivgar@gmail.com

אורטל דרך – 'בגבולות המשחק': המרחב היצירתי בגני משחק ציבוריים

לאורך שלושת הדורות האחרונים, חלה ירידה עקבית בשהות ילדים בסביבות החוץ (Fjortoft , 2001; Gaster, 1991; Gill, 2005; Karsten, 2005). לאור זאת, חלה עלייה ניכרת במקומם ומשמעותם של גני המשחק הציבוריים בישראל, הנתפשים כמרחבים הצריכים לפתות ולשכנע את הילדים והוריהם, כי כדאי לבלות ולשהות במסגרות המשחק המוסדרות, ויהיה לכך גמול, בעיקר פיזיולוגי וקוגניטיבי (Zeiber, 2003). הפיתוי להשתתפות במרחב המאורגן והמוסדר, מבוסס על ההזמנה לפעילות עם מתקני הגן. משמע, כוח הפיתוי מבקש לעודד משחקיות ומזמין מפגשים בין אדם לחברו ובין אדם לחומר, הנוצרים מתוך הפרדוקס שבמשחק, מעבודת הגבולות שבין המציאות לדמיון. במקביל, כוח הפיתוי, הנקשר לגן המשחקים הציבורי, הוא תוצר של גבולות פיזיים, המפרידים ומבליטים את הגן מסביבתו החיצונית ואף מגדירים את מיקום המתקנים במסגרתו. במובנים אלו, תהליך הפיתוי הוא נקודת מפגש, בה נמסכים גבולות תודעתיים מזה ופיזיים מזה.

ההרצאה מתמקדת בנקודת מפגש זו, המאפשרת לבחון את עבודת הגבולות, המתבצעת בגן המשחקים הציבורי, והמשמעותיות החברתיות הנלוות לטשטוש הגבול למול העצמתו והדגשתו. שאלת היסוד, המניעה את הדיון, שואבת מהנדלמן (Handelman, 1992), ועוסקת במקומו של המשחק בהיררכיה התרבותית-חברתית בישראל, ויחסיו עם העולם הריאליסטי. ההרצאה מבוססת על תצפיות בגני משחק ציבוריים, בבאר שבע וסביבתה, לצד ראיונות עומק עם שחקנים מרכזיים בשדה, כגון הורים ההולכים עם ילדיהם לגני משחקים ומתכנני גני משחקים. בהיבט רחב יותר, המחקר בכללותו, עושה שימוש גם בניתוח תוכן של מסמכים הקשורים לגני משחק ציבוריים, פרוטוקולי ישיבות עירוניות וכן כתבות וכיסוי תקשורתי העוסקים בכך.

ניתוח החומרים מראה כי סביב הדיאלקטיקה הנוצרת מעבודת הגבולות, הפיזית והתודעית, נובטת ההתייחסות לפרדוקס, הצומח מהפעולה המשחקית (Bateson, 2006 [1972]). בעיניים אלו, משחק איננו פעולה הנמצאת מחוץ לעולם הרציונלי, שערכה ביכולת החיקוי והלימוד של המסגרת 'הבוגרת' ו'הנכונה', אלא גשר המחבר בין הדמיון והמציאות, שהוא בעל ערך לכשעצמו (Strandell, 1997). כוח הפיתוי ופעולת המשחק מאפשרים, אפוא, להשתמש בפרדוקס, בכדי להתבונן על האופנים בהם אנו מגדירים עצמנו ומייצרים קודים תרבותיים, דרכם אנו מנסחים יחסי הכלה והדרה, הממקמים אותנו חברתית.

אורטל דרך : derecho@post.bgu.ac.il

שירי לוינס – אמהות בקונפליקט (בשיתוף פרופ' ניצה ברקוביץ)

מחקר זה בא לבחון כיצד חיים בצל קונפליקט מתמשך משפיעים ומעצבים את חווית היום יום של נשים החיות בפריפריה. ובאופן ספציפי יותר, באמצעות ניתוח נרטיבים של שבעה ראיונות עומק חצי מובנים עם נשים משלושה דורות (סבתות, אמהות ובנות) המתגוררות באופקים בחנו כיצד חיים בצל הקונפליקט הישראלי-פלסטיני משפיעים ומעצבים את חווית היום יום שלהן? וכיצד הן חוות ומפרשות את חייהן במציאות של קונפליקט? המשתתפות באות מרקע חברתי מגוון, עם היסטוריות חיים שונות ומצויות בשלבים שונים בחייהן. כולן גרות באופקים, עיר פיתוח הממוקמת בפריפריה החברתית, כלכלית וגאוגרפית של מדינת ישראל, בסמוך לאזור עימות (מהסוג של "המלחמות החדשות") בין מדינת ישראל לתנועת החמאס בעזה.

ממצאי המחקר עולה כי המרואיינות מנהלות שיח כפול. מצד אחד, הן ממעיטות בקושי ובסכנה המתלווה לחייהן באופקים ומנסות לשוות להם מצג של נורמליות. ומצד שני הן מביעות דאגה ופחד מתמשך, המתקשרים בעיקר לתפקידן כאמהות. ובכלל, המרואיינות דיברו רבות ובהרחבה על האמהות שלהן ועל האמהות שלהן. אך בניגוד לדימוי המצומצם והסטראוטיפי של נשים ואמהות בספרות העוסקת בחקר קונפליקטים, עבור המרואיינות, אמהות משמשת כמוטיבציה לפעולה גם במסגרת המשפחתית וגם, ואולי אף בעיקר, במרחב הציבורי. פעולה זו קוראת תגר על התפיסה השמרנית של אמהות ומציעה מודל חלופי הכולל גם את תפקיד המפרנסת ותפקיד המגינה, הקריטיים במיוחד בהקשר של חיים בפריפריה. את מרכזיות האמהות בראיונות ניתן להבין על רקע מרכזיות האמהות בחברה ובתרבות הישראלית בכלל, אך מהמחקר עולה שחיים בצל הקונפליקט מעמיקים את חווית האמהות וגם מאפשרים הרחבה והעצמה שלה. בכך מאיר המחקר את חשיבותם של היבטים מגדריים בהבנת דינמיקות של קונפליקט ומאפשר פיתוח של נרטיבים אלטרנטיביים לשיחים ההגמוניים על הקונפליקט וגם למחקר הפמיניסטי ולמחקר על אמהות הבוחן אותה במסגרת של חיים בפריפריה בצל קונפליקט.

שירי לוינס : shlevinas@gmail.com

נעמן טל – תיאולוגיה פוליטית והמאבק האלים על הקרקע: המקרה של הפעלת הסיירת הירוקה,

1980-1976

הרצאה זו עוסקת בתיאולוגיה פוליטית ואלים מדינתיות. בשנים האחרונות התרחב העיסוק הסוציולוגי באלים דתיות, מה שתרם להכרה במקומה של הדת במסגרת קונפליקטים מודרניים ולחידוד המכניזמים שדרכם היא עשויה לעודד אלימות. עם זאת, הדיון נותר לרוב מוגבל בשל הבנת המונח "דת" כפשוטו, והתמקדות בשדות ובשחקנים המזוהים בבירור כ"דתיים". שעתוק זה של ההבחנה הדיכוטומית בין "דת" ל"חילונית" פירושו הזנחת שלל ביטויים של אלימות מדינתית, חילוניים-כביכול, המגובים בפועל בנרטיבים לאומיים בעלי משמעות תיאולוגית. כדי להתגבר על מגבלה זו אני נוקט בגישה תיאולוגית-פוליטית לאלימות מדינתית, ובכך תורם להרחבת חקר האלימות הדתית בתקופה המודרנית.

במסגרת הרצאה אני בוחן את המשמעות התיאולוגית של הפעלת האלימות המדינתית כלפי האוכלוסייה הבדואית בישראל/פלסטין דרך ניתוח הפעלתה של הסיירת הירוקה בשנים 1980-1976. גוף זה, אשר הוקם במסגרת רשות שמורות הטבע כיחידה לפיקוח בשטחים הפתוחים, מהווה עד היום את אחד הגורמים המרכזיים במאמץ המתמשך של רשויות המדינה לפנות כפרים בדואיים בנגב ולהעביר את תושביהם ליישובים עירוניים. לאורך הרצאה אציג ניתוח של מקורות ראשוניים ומשניים הקשורים בהפעלת הסיירת הירוקה, תוך התמקדות בשלושה מכניזמים דתיים שעשויים, לפי רוג'רס ברובייקר (Brubaker), לעודד אלימות: חווית חילול הקודש; ההבניה של איום בהול ואחרות קיצונית; וכינון העצמי האדוק-במיוחד.

טענתי היא שהפעלת הסיירת הירוקה ניתנת להבנה לאור האיום הבדואי על התיאולוגיה הציונית בכלל ועל אידיאולוגיית ארץ ישראל השלמה בפרט, אשר מעמידות במרכזן את חזרת היהודים (בלבד) אל ארץ אבותיהם. הסיירת הופעלה במקור כנגד רעיית הצאן וההתיישבות של בדואים מהנגב ומהשטחים הכבושים על אדמות מדינה – תופעה שהיוותה חידוש של פרקטיקה מהתקופה הטרומ-מדינתית והפכה אפשרית עם איחוד כלל חלקי הארץ ב-1967. ניצול זה של שלמות הארץ והחזרה אל הקרקע מצד לא-יהודים יצרו בקרב הרשויות תחושה של חילול הקודש, איום קיומי ואחרות קיצונית ביחס לנוכחות הבדואית על אדמות המדינה. על-כן פעלה הסיירת הירוקה בנחרצות למיגור התופעה ואפשר שאף חרגה מסמכותה, מה שהעיד על אדיקות ציונית מצד יו"ר רשות שמורות הטבע, אברהם יפה – בעצמו איש התנועה למען ארץ ישראל השלמה.

נעמן טל : naamant@post.bgu.ac.il